

Наталля БЯРОЗКІНА — дырэктар Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, кандыдат гістарычных навук, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь. У бібліятэцы — з 1981 года, за трыццаць гадоў прайшла шлях ад простага бібліятэкара да кіраўніка. Спачатку вучылася ў Мінскім радыётэхнічным інстытуце на факультэце аўтаматыкі і вылічальнай тэхнікі. “Мама казала, што за гэтым будучае: тады яшчэ не згадвалі пра камп’ютары — стваралі ЭВМ. Але мне не спадабалася — выбрала іншы, гуманітарны інстытут”. Мінскі інстытут культуры — яе другая ВНУ. Так яшчэ падчас вучобы ў адной асобе з’ядналіся фізік і лірык. Дома Наталля Юр’еўна чытала шмат кніг, балазе, бібліятэка вялікая, бацькі збіралі ўсё жыццё. І цяпер у ёй ужо больш як 1600 кніг. На паліцах стаяць і выданні з навуковымі артыкуламі Наталлі Бярозкінай, яе манаграфіі, навучальныя дапаможнікі. Даследаваннямі па гісторыі бібліятэк і кнігадрукаванні яна займаецца з 1980-х гадоў. Апошняя кніга — “Бібліятэкі і распаўсюджванне навуковых ведаў у Беларусі” — выдадзена “Беларускай навукай” у 2011 годзе.

Ірына ТУЛУПАВА

— Наталля Юр’еўна, па сутнасці, любы бібліятэку можна называць навуковай, зыходзячы з яе асноўнага прызначэння — неспі ў жыццё асвету. Але калі ўсё-такі настае той урачысты момант, калі кніжніцу пачынаюць афіцыйна называць навуковай?

— Вы маеце на ўвазе навуковую бібліятэку ці навукова-даследчую ўстанову? Справа ў тым, што наша бібліятэка — якраз адзіная ў краіне на сённяшні дзень навукова-даследчая ўстанова па праблемах бібліятэказнаўства, кнігазнаўства, інфармацыйных тэхналогій. Але, каб было больш зразумела, пачну з гісторыі. Цэнтральная навуковая бібліятэка Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі была створана 16 лютага 1925 года пры Інстытуце беларускай культуры.

— Такім чынам, калі акцэнтавалі, што гэта будзе кніжніца пры культуры, то першапачаткова прадбачылася, што гэта будзе публічная бібліятэка?

— Я лічу, што мелася на ўвазе навуковая бібліятэка. Інбелкульт — першая навуковая ўстанова, якая ў 1929 годзе была рэарганізавана ў Акадэмію навук. Так гістарычна склалася, што мы нават старэйшыя за Акадэмію навук. Супрацоўнікі Інбелкульту з першых часоў клапаціліся пра бібліятэку і акцэнтавалі ўвагу пераважна на фарміраванні

Адпавядаць міжнароднаму стандарту

Між іншым, паводле вынікаў даследавання па цытаванні прац беларускіх вучоных, праведзенага супрацоўнікамі нашай бібліятэкі, больш за ўсё спасылка робіцца на працы прадстаўнікоў фізіка-тэхнічных навук. Даследаванні праводзіліся па досыць папулярных базах даных Web of Science і Scopus сумесна з Бібліятэкай па прыродазнаўчых навук Рэспубліканскай акадэміі навук — быў такі міжнародны праект. На першым месцы па цытаванні былі выкладчыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, але больш як 50 працэнтаў спасылак у базах даных — на працы супрацоўнікаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Гэта адзін з паказчыкаў ацэнкі навуковай дзейнасці (і досыць яркаравы). У канцы мінулага года ў нас у Акадэміі праводзіўся конкурс, у якім адна з намінацый

не толькі нашых сучаснікаў, але і гістарычных асоб. Нядаўна выдадзены біябібліяграфічны паказальнік ураджэнца Мінскай губерні, унікальнага дзеяча навукі Я. Наркевіча-Ёдкі, складзены мной сумесна з Вольгай Гапоненка. А ўвогуле гісторыя беларускай навукі фактычна ідзе ад Францыска Скарыны — ён жа таксама быў вучоным!

Альбо іншы прыклад — навукова-асветніцкая дзейнасць Радзівілаў. Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны мы атрымалі з Нясвіжа буйны кніжны збор Радзівілаў. Але не паспелі яго поўнацю заінвентарызаваць: яго вывезлі за межы краіны, а пасля ў фонды бібліятэкі вярнуліся толькі тры асобнікі, якія былі апрацаваныя. Частка кніг паступіла ў Дзяржаўную бібліятэку імя Леніна, Прэзідэнцкую бібліятэку. Але на

цоўка сістэмы бібліяметрычных індыхтараў для ацэнкі ўкладу розных фондаў у сумесных навуковых даследаваннях Расіі і Беларусі”. З Польскай бібліятэкай нарадовай калісцы праводзілі сумесны семінар.

Разам з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі і Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкай удзельнічаем у стварэнні сістэмы карпаратыўнай каталагізацыі і выдзэнні зводнага электроннага каталога. У бібліятэцы створана служба электроннай дастаўкі дакументаў, віртуальная даведачная служба. Між іншым, нашы інфармацыйныя сістэмы, інфармацыйныя прадукты штогод атрымліваюць дыпломы на выстаўках, такіх, як выстаўка па тэлекамунацыйных, інфармацыйных і банкаўскіх тэхналогіях, і іншыя.

— Колькі чытачоў да вас прыходзіць у дзень?

— У сярэднім пяцьсот наведванняў. Увогуле, чытачоў у нас больш як 30 тысяч; 70 працэнтаў — гэта “неакадэмічныя” чытачы: выкладчыкі навуковых устаноў, аспіранты, студэнты, спецыялісты. А калі казаць пра віртуальных наведвальнікаў, іх

Беларусі. XV—XVI стагоддзі”. Прынцып яго складання — храналагічны. Цяпер мы рыхтуем да друку каталог кніг XVII стагоддзя — за гэты перыяд значна больш выданняў. Серыя будзе выдавацца ў “Беларускай навуцы”. Як вядома, ёсць яшчэ і “Радзівіліяна” — гэта сумесны з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі праект па віртуальнай рэканструкцыі бібліятэкі Радзівілаў.

У 2009 годзе бібліятэка атрымала сертыфікат аб уключэнні архіваў і Нясвіжскай бібліятэкі Радзівілаў у сувесны рэгістр ЮНЕСКА “Памяць свету”. Нас наведвалі нашчадкі славутага магнацкага роду разам з Эльжбетай Радзівіл. І калі яна прыйшла, пачыла тры кнігі, якія ў дзяцінстве чытала, рэакцыя яе была досыць непасрэднай — “гэта кніга майго дзедкі...”. Пасля сп. Эльж-

фондаў, звярталіся ў іншыя навуковыя ўстановы і інстытуты з просьбай, каб тыя дасылалі нам часопісы, кнігі, свае выданні, і ўжо ў 1926 годзе бібліятэка вяла абмен з многімі арганізацыямі, з якіх налічвалася больш як 100 ў СССР і 74 за мяжой.

Важнасць нашай справы разумелі заўсёды. Раней гаварылі — без навуковай літаратуры, цяпер мы кажам — без інфармацыі навука развівацца не можа. І перш за ўсё патрэбна замежная інфармацыя. Захаваліся шматлікія архіўныя матэрыялы, з якіх вынікае: вучоныя Інбелкульту звярталіся з просьбамі выдзеліць нават валютныя сродкі на набыццё літаратуры ў ЗША, Германіі, Польшчы. І так шчасліва атрымалася, што ў нас склаўся самы вялікі збор замежнай навуковай літаратуры. Але сёння прынята гаварыць не пра тое, што мы маем, а да чаго мы прадастаўляем доступ, у тым ліку ў рэжыме online. У нас адкрыты доступ да многіх інфармацыйных рэсурсаў: гэта больш як 100 тысяч часопісаў, каля 40 тысяч кніг, больш як два мільёны экзэмпляраў дысертацый і гэтак далей...

— Прапануюцца паўнатэкставыя версіі?

— Так. І гэтыя рэсурсы актыўна выкарыстоўваюцца. У мінулым годзе беларускія вучоныя запатрабавалі больш як 97 тысяч поўных тэкстаў артыкулаў з базы даных ScienceDirect выдавецтва "Elsevier". Трэба ўлічваць: нашы вучоныя не толькі чытаюць на замежных мовах, іх творы выдаюцца за мяжой! І не толькі артыкулы, але і манаграфіі, падручнікі, і яны цытуюцца ў розных крыніцах.

была "самы цытуемы аўтар".

— І мы можам назваць імя?

— Гэта Сяргей Гапоненка — супрацоўнік Інстытута фізікі НАН Беларусі. Як я ўжо адзначала, у Беларусі на першае месца па цытаванні выходзяць фізіка-тэхнічныя спецыяльнасці. Такая асаблівасць нашай навукі. А ў свеце першае месца ў рэйтынгах займаюць медыка-біялагічныя навукі.

— Паводле вашых звестак, мы можам гаварыць пра існаванне ў гісторыі навукі пэўнага "залатога" веку, калі яна развівалася надзвычайна імкліва?

— Доўгі час існавала такая думка, што да рэвалюцыі навукі ў Беларусі не было. А вось апошнія 20 гадоў гаворыцца іншае. Прывяду ў якасці прыкладу адзін з кірункаў нашай дзейнасці. Мы ствараем біябібліяграфічныя паказальнікі:

сённяшні момант усё ж самая вя-

лікая частка бібліятэкі Радзівілаў знаходзіцца ў нас. Гэта больш як 3,5 тысячы кніг, і мы ганарымся, што яны ў нас. З 2005 года праводзім даследаванне "Бібліятэка Нясвіжскай ардынацыі Радзівілаў у фондах ЦНБ НАН Беларусі: вывучэнне складу і навуковае апісанне дакументаў". І яшчэ ўсё ў агульным кнігасховішчы знаходзім кнігі з гэтага кнігазбору. Ёсць кнігі з экслібрысамі Радзівілаў, іх прыналежнасць вызначыць працэс, а пры іх адсутнасці выяўляць кнігі даволі складана.

Першы буйны вынік даследавання — гэта друкаваны каталог "Бібліятэка Радзівілаў Нясвіжскай ардынацыі: каталог выданняў з фонду Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук

бэта пагадзілася з тым, што калі кнігі так добра захоўваюцца, то няхай яны ў нас і застаюцца.

У межах праекта "Кніжная культура Беларусі і Расіі. Комплексныя даследаванні ў кантэксце гісторыка-культурнага ўзаемадзеяння", які ажыццяўляецца сумесна з Навуковым цэнтрам даследаванняў гісторыі кніжнай культуры Расійскай акадэміі навук, вывучаецца прыватная бібліятэка члена-карэспандэнта Акадэміі навук СССР Паўла Беркава. Захоўваюцца ў нас і бібліятэка беларускага этнографа і фалькларыста Адама Багдановіча, бацькі Максіма Багдановіча, больш як 60 архіўных збораў выдатных вучоных, пісьменнікаў, дзеячаў культуры.

— Але каб прааналізаваць такія крыніцы, трэба мець кантакты з іншымі навуковымі бібліятэкамі. Стасункі з кніжніцамі нашага краю і замежжа дапамагаюць?

— Праблема ў тым, што большасць інфармацыі захоўваецца ў Польшчы, Літве, Расіі. Тую ж Радзівілаўскую бібліятэку вывезлі ў канцы XVIII стагоддзя ў Пецярбург, і цяпер яна захоўваецца ў Бібліятэцы Расійскай акадэміі навук. Мы дамовіліся, што паспрабуем выдаць сумесны каталог. З Бібліятэкай Літоўскай акадэміі навук доўгі час праводзіліся адмысловыя сустрэчы — "біблія-полісы". Сувязі нашы захаваліся, і на сёлетніх Беркаўскіх чытаных прысутнічала дэлегацыя з Літвы. Мы падпісалі пагадненне пра далейшае супрацоўніцтва. Працягваецца супрацоўніцтва з Бібліятэкай па прыродазнаўчых навуках Расійскай акадэміі навук: працуем над праектам "Распра-

больш як 60 тысяч. Некаторым вучоным не трэба, каб для іх нешта шукалі бібліятэкары — яны самі, мінуючы бібліятэку, уваходзяць у тыя базы даных, да якіх мы маем доступ. Наша бібліятэка першая ў краіне прадаставіла такую паслугу, як заказ літаратуры ў рэжыме рэальнага часу праз Інтэрнэт.

— Вы таксама губляеце рэальных наведвальнікаў у выніку працы ў Сеціве?

— Ведаецца, калі я прыйшла сюды працаваць, чытальныя залы былі поўныя. А сёння мы некаторыя з іх аб'ядноўваем. Рэальныя карыстальнікі прыходзяць менш.

— Колькі ж чытальных залаў працуе?

— Ёсць галіновыя чытальныя залы (гуманітарных, прыродазнаўчых і тэхнічных навук), рэдкіх кніг і рукапісаў, перыядычных выданняў, новых паступленняў, цэнтр даведачна-інфармацыйнага абслугоўвання, экалагічны інфармацыйны цэнтр, цэнтр Інтэрнэт-доступу да электронных навуковых рэсурсаў.

Дарэчы, у чэрвені калектыў бібліятэкі атрымаў сертыфікат адпаведнасці сістэмы менеджменту якасці прадастаўлення бібліятэчных паслуг ды ажыццяўлення навукова-даследчай работы ў галіне бібліятэказнаўства, бібліяграфічнага, гісторыі кнігі, інфармацыйнай дзейнасці патрабаванням СТБ ISO 9001—2009. Па сутнасці, мы першая бібліятэка, якая адпавядае гэтаму міжнароднаму стандарту. Да гэтага такі сертыфікат атрымала толькі бібліятэка Полацкага ўніверсітэта.

На здымках: рэдкія кнігі; дырэктар ЦНБ НАН Наталля Бярозкіна.